

OSMAN ÇEVİKSOY'UN HİKÂYELERİNDE ALMANYA'DAKİ BİRİNCİ VE İKİNCİ KUŞAK GÖÇMEN TÜRKLER¹

Nesime CEYHAN AKÇA²

Atıf/©: Ceyhan Akça, Nesime, (2015). Osman Çeviksoy'un Hikâyelerinde Almanya'daki Birinci ve İkinci Kuşak Göçmen Türkler, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 8, Sayı 1, Haziran 2015, ss. 11-24

Özet: Göç, birçok sebebe dayalı insanî bir olgudur. Almanya'ya gerçekleşen ilk Türk göçleri ekonomik nedenlere dayalı "ücretli işgücü göçü" olarak adlandırılır. Daha zengin ve daha iyi şartlarda yaşama arzusu, Türkiye'de karşı karşıya kalınan işsizlik, önemli bir göç sebebi olmuştur. Bir müddet sonra siyasal sebeplerle Almanya'ya göçler ve iltica da başlayacaktır.

Biz bu çalışmamızda Almanya'da bir müddet yaşamış ve 1982-1987 yıllarında burada göçmen Türk çocuklarına Türkçe eğitim vermiş bir öğretmen yazarımız olan Osman Çeviksoy'un hikâyelerinden hareketle birinci ve ikinci kuşak göçmen Türklerin yaşam karelerini yakalamaya, Türkler gözüyle Almanları, Almanlar gözüyle Türkleri izlemeye çalışacağız. Burada hikâye türünün küçük insanın mahremine dokunabilen ayna fonksiyonundan yararlanmaya gayret edeceğiz.

Osman Çeviksoy'un Almanya'da çalıştığı dönemlerden ruh ve gönül dünyasına tesir eden ve buradan yansıyan hadiselerin kaleme dököldüğü hikâyeleri, ağırlıklı olarak üç kitabında önümüze çıkar. Biz diğer hikâye kitaplarını da elden geçirmekle birlikte ağırlıklı olarak Ağlamak Yasak (1984), Duvarın Öte Yanı (1984) ve Derdimi Gül Eyledim (1989) adlı kitaplarında yoğunlaşacağız. Osman Çeviksoy'un hikâyelerinde Anadolu'dan Almanya'ya çalışmaya gitmiş saf Anadolu insanının içine düştüğü hasretten başka Alman insanı ile yaşam ve zihniyet farklılığından doğan büyük şaşkınlık çok soğukkanlı bir üslupla aktarılır.

Anahtar Kelimeler: Almanya, Göç, Türkler, Osman Çeviksoy, Hikâye.

Makale Geliş Tarihi: 14.04.2015/ Makale Kabul Tarihi: 16. 04. 2015

¹ Bu çalışma 14-17 Kasım 2013'te Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi ile Würzburg Maximilians Üniversitesi işbirliğiyle düzenlenen Uluslararası Tarih ve Kültürel Yönleriyle II. Türk Alman İlişkileri Sempozyumunda Würzburg/ ALMANYA'da sunulan bildirimden yeniden düzenlenmiş ve geliştirilmiş halidir.
² Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: nesimeceyhan@hotmail.com.

The First and Second Generation Immigrant Turks in Germany in the Stories of Osman Ceviksoy

Citation/©: *Ceyhan Akça, Nesime, (2015). The First and Second Generation Immigrant Turks in Germany in the Stories of Osman Ceviksoy, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 8, Issue 1, June 2015, pp. 11-24*

Abstract: *Immigration is a human phenomenon which depends on many reasons. The first Turkish immigrations to Germany are called as “wage labor immigration” which depends on financial reasons. The desire to live richer and in better conditions, the exposed unemployment in Turkey has been a major reason for immigration. After a while, due to the political reasons, immigrations and asylum to German will begin as well.*

In this study, we will try to catch the frames of life of the first and second generation immigrant Turks and observe the Germans in the eyes of the Turks, and Turks in the eyes of the Germans starting from the stories of Osman Ceviksoy, a teacher story writer, who lived in Germany for a while and taught Turkish to immigrant Turkish children between the years of 1982-1987. Here, we will try to utilize from the mirror function of the genre of story which can touch the privacy of little human.

The stories of Osman Ceviksoy , which emerged as a result of the reflection of the events that affected his world of soul and heart while working in Germany, come forward mainly in his three books. We will focus on the books named Ağlamak Yasak (1984), Duvarın Öte Yanı (1984) and Derdimi Gül Eyledim (1989) beside revising the other ones. In the stories of Osman Ceviksoy, the yearning of the naive Anatolian people who went to Germany to work from Anatolia besides the great confusion that arose from life and mental differences with German people is mentioned in a very cool style.

Keywords: *Germany, Migration, Turks, Osman Ceviksoy, Story.*

I.GİRİŞ

Göç, birçok sebebe dayalı insanî bir olgudur. Savaşın, tabii afetlerin, geçim derdinin, siyasal baskıların, kan davasının, terörün, inancını yaşayamamanın, göç sebebi olması kadar kişinin yaşadığı yerden duyduğu her türlü memnuniyetsizlik göç sebebi sayılabilir.

Almanya'ya gerçekleşen ilk Türk göçleri ekonomik nedenlere dayalı “ücretli işgücü göçü” olarak adlandırılır. Daha zengin ve daha iyi şartlarda yaşama arzusu, Türkiye’de karşı karşıya kalınan işsizlik, önemli bir göç sebebi olmuştur. Bir müddet sonra siyasal sebeplerle Almanya'ya göçler ve iltica da başlayacaktır.

Bugün üçüncü kuşağı ve çocuklarını da gördüğümüz Almanya'daki Türkler, işveren konumunda, birçoğu Alman vatandaşlığını almış, bu ülkede mülk edinmiş kimseler durumundadırlar. Türkiye'den farklı farklı bölgelerden gerçekleşen göçler, Almanya'da Türklük ortak paydasında birleşmiş, ikinci ve üçüncü kuşak, köken şehirlerden getirdikleri gelenek, görenek ve estetik zevklerin dışında ortak bir üst zevkte buluşmuşlardır. Türk göçmenler arasında ortaya çıkan sözlü ya da yazılı Türkçe edebî ürünler sahamızda önemli bir çalışma alanını oluşturmaktadır. Diğer yanda bu kimselerin göç hikâyeleri, yeni yurda uyum süreçleri, bırakılan vatanla devam eden ya da kesilen ilişkileri, kurulan yeni düzenler, yeni hayatlar, terk edilen hayaller ve onların yerine ikame edilen yeni hayallerin makes bulduğu edebî ürünler (şiir/ hikâye/ roman/ tiyatro oyunu) tarih ve sosyoloji bilimlerini de besleyecek ayrı bir çalışma alanını oluşturmuştur. Burada, Türk kökenli olup yeni yurtda Almanca eser veren sanatçıların varlığını da anmak gerekir.

Biz bu çalışmamızda Almanya'da bir müddet yaşamış ve burada göçmen Türk çocuklarına Türk Kültürü ve Türk Dili dersleri vermiş bir öğretmen yazarımız olan Osman Çeviksoy'un hikâyelerinden hareketle birinci ve ikinci kuşak göçmen Türklerin yaşam karelerini yakalamaya, Türkler gözüyle Almanları, Almanlar gözüyle Türkleri izlemeye çalışacağız. Burada hikâye türünün küçük insanın mahremine dokunabilen ayna fonksiyonundan yararlanmaya gayret edeceğiz.

II. VE BİR TÜRK ÖĞRETMENİN YOLU ALMANYA'YA DÜŞER

1951 yılında Çorum'da doğan Osman Çeviksoy, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak 1982-1987 yılları arasında Almanya'da Türk işçi çocuklarına Türkçe ve Türk Kültürü dersleri verir.

Osman Çeviksoy'un Almanya'da çalıştığı dönemlerden ruh ve gönül dünyasına tesir eden ve buradan yansıyan hadiselerin kaleme döküldüğü hikâyeleri, ağırlıklı olarak Ağlamak Yasak (1984), Duvarın Öte Yanı (1984) ve Derdimi Gül Eyledim (1989) adlı kitaplarında önümüze çıkar. Yazarın Geriye Hüzün Kalır (1990), adlı kitabında ise kitapla aynı adlı hikâyede konu Almanya'da geçer.³ Osman Çeviksoy'un anılan bu dört hikâye kitabında toplam otuz üç hikâyede temaların Almanya etrafında şekillendiğini gördük.

Osman Çeviksoy'un hikâyelerinde Anadolu'dan Almanya'ya çalışmaya gitmiş

³ Osman Çeviksoy'un *Beyaz Yürüyüş* (1982), *Tutuklu Yürek* (1982), *Kar Yağar Gül Üstüne* (1986), *Sana Seni Anlatmak* (1994), *Aklıma Yıldız Düştü* (2011) ve *Karanlıkta Ses Gibi* 2011 adlı hikâyeleri mevcuttur. Yazarın ayrıca *Başıma Dağlar Düştü* (1994), *Ömrümüz Gurbet* (2008) adlı romanları, ilk gençlik hikâyeleri kitapları ve radyo oyunu vardır. Yazarın *Ömrümüz Gurbet*, adlı romanında da konu Almanya'daki bir Türk aile etrafında şekillenirse de biz bu çalışmamızda sadece hikâyeleri merkeze alacağız.

saf Anadolu insanının içine düştüğü hasretten başka Alman insanı ile yaşam ve zihniyet farklılığından doğan büyük şaşkınlık, çok soğukkanlı bir üslupla aktarılır. Hikâyelerde sadece Türkler değil, Türkler gözüyle Almanlar da çözümlenmeye çalışılmış, zaman zaman trajikomik manzaralar ortaya çıkmıştır. Yaşanmış hadiselerin yazara anlatılmasından doğan hikâyeler yanında yazarın bizzat şahit olduğunu düşündüğümüz bu realist hikâyeler, birinci ve ikinci kuşak Türk göçmenlerin durumunu, bu ilk göçmen nesle Almanların bakışını tespit edebilmemiz açısından önemli vesikalar sayılabilir. Realist gözleme dayalı bu hikâyeler, şaşırtıcı sonları ve hikâye boyunca diri kalan merak unsuru ile her yaşta okuyucu zümresini kendisine çekebilecek niteliktedir.

Yazarın Almanya'ya dair hikâyelerinde belli başlı meseleler şunlardır: Kişilerin Almanya'ya gidiş kararı; Almanya ile ilk karşılaşma ve Almanya'ya adapte süreci; sıla hasreti, Almanya'da yaşanan değişim ve ruhî kaos; Türklerin Almanlara, Almanların Türklere bakışı; Almanların yaşantısına dair Türklerin dikkatini çeken şeyler; Almanya'ya ailesiyle birlikte gelenlerin sorunları; eş ve çocuklarını Türkiye'de bırakanların sıkıntıları; Almanya'da Türklerin Türklerle diyalogları; Türklerin Almanlarla diyalogları; Almanya'da kazanılanlar ve kaybedilenler; Almanya'dan kesin dönüş yapanlar; Almanya'da hayatlarının kalanını geçirmek isteyen Türkler.

İncelenen hikâyelerdeki meselelerin yukarıdaki şekilde sıralanmasında yazarın üzerinde durduğu neslin ilk kuşak göçmen Türkler ve onların çocuklarının olması etkilidir. Muhakkak ki bugünkü neslin sorunları ve sorunlarına buldukları çözümler daha farklıdır.

III. VER ELİNİ ALMANYA!

Hemen bütün hikâyelerde ifade bulduğu üzere kahramanlarımız Almanya'ya Türkiye'deki maddî sıkıntılarını gidermek üzere yönelmişlerdir. Hikâyelerde Almanya'ya Türkiye'de memur iken (öğretmen) gidenler de vardır, inşaat işçisi iken, çiftçi iken yahut işsizken gidenler de... Tüm gidenlerin karşılaştığı ilk ortak sorun iklime dayalıdır. Almanya'daki kapalı hava, hikâyelerde sık sık anılır.

“Gökten yeni bir dünyaya inince, yıkık suratlı, ıslak, soğuk bir havayla karşılaştı. Nefes borusu, ciğerleri yanmaya başladı. Öksürdü. Çok geçmeden anladı ki; güneş gerilerde kalmıştır, güneş yüzlüler gerilerde kalmıştır... Ve yine anladı ki, geçmiş artık bir efsanedir”(ÇEVİKSOY, 2011c,57).

Aralıksız yağan yağmur bunaltsa da, yollarda su birikmesine engel altyapı gücü anılmadan edilmez. Her yer yemyeşildir; ancak bir avuç el değmemiş, müdahale edilmemiş çayır çimen bulunamaz: “Bir Avuç Toprak” (Ağlamak Yasak)

“Sinyal lambaları yanık arabalar, kimse olmadığı ve olmayacağı halde yaya geçidini tedbirli, yavaş geçiyorlar. Bu yağmura rağmen caddede su birikmiyor, sel oluşmuyor. Kısa aralıklarla yerleştirilmiş uzgaralar suları selleşmeden yutuyor, sular yer altı kanallarında...”(ÇEVİKSOY, 2011b;85).

İkinci sorun kalacak yer sorunudur. İklim çare bulunamamıştır; ancak artık bugün Türklerin büyük bölümü kendi evlerinde oturabilmektedir. İlk kuşak göçmen bekâr işçilerin büyük çoğunluğu “haim” denilen yerlerde kalır. Bazı işçilerse zor bulunmasına rağmen Alman aileler yanında bir göz odadan ibaret kiralık yerler bulabilmişlerdir. Türkiye’den ailelerini getirebilmeleri ailelerine uygun büyüklükte kiralık daire bulmalarına bağlıdır. Çoğu zaman aileler için vize sıkıntısı uygun daire bulunamayışından kaynaklanır.

“Sarı Mantolu Kız” (Ağlamak Yasak) adlı hikâyede çocuklarıyla birlikte eşinin yanına gidebilmek için Vize bekleyen kadın, gösterilen evin aile için küçük olduğu gerekçesiyle vizelerinin Alman Büyükelçiliği tarafından reddedildiğini eşine mektupla yazar. Şimdi bu durumu aylardır babalarının yanına gidecekleri hayaliyle yanan çocuklarına nasıl anlatacaktır?

Aileleri getirmek sorunundan başka, kahramanların kendileri için küçük ya da büyük buldukları oda ya da dairelerin sahipleri için başka bir sıkıntılı cephesini oluşturur. Evlerini, odalarını kiraya veren Almanlar, kiracıyı adeta esir almaktadır. Almanlar için iyi bir gelir kapısı olan Türk kiracılar sürekli takip altındadır. İlk günden itibaren ne yapıp ne yapmayacakları tekrar be tekrar hatırlatılır: Şu saatlerde girip çıkılacak, odada yemek pişirilmeyecek, arkadaşlar misafir edilmeyecek, misafir edilecekse gürültü yapılmayacak ve misafirlik erken bitecek, temizlikte şunlara riayet edilecek vs.

Türk kiracılara, eşimi elimden almaya kalkmayacaksınız, şeklinde uyarılar dahi yapılmıştır. “Terbiyeli Köpek” (Duvarın Öte Yanı) adlı hikâyede bu durum yaşanır. Böringer ailesi, adam, eşi ve bir köpekten ibarettir. Eşler arasında yirmi yaş fark vardır ve adam, karısını kiracısından kıskanacaktır. Bu durumu, hemen tanışmalarının ardından açıkça söyler ve evle ilgili kurallar zincirine karısının elinden alınmaması sözü de eklenir.

Evlerin birçoğunda ev sahipleriyle ortak olarak kullanılan tuvalet, mutfak ve banyo da Türk göçmenleri rahatsız eder:

“Her ne kadar elektrikli ocağım varsa da, yalnız çay kahve yapmama izin veriliyordu. Yemek yapmak istediğim zamanlar mutlaka mutfağa inmem gerekiyordu. Zaman sınırlaması yoktu. Akşam saat dokuza kadar istediğim zaman kullanabilirdim.

Tuvalet zaten belli... Ne zaman ihtiyaç duyarsam o zaman kullanacaktım. Tabi, harca yatacağım kâğıdı almam gerekiyordu. Ev sahiplerimin kâğıdından harcamam yasaktı. Onlar da benim kâğıdıma dokunmayacaklardı.

Banyoda ancak haftada bir kere uzun banyo yapabilecektim. Gün ve saat seçiminde serbesttim. Bunun yanında istersem her gün üç dakikalık soğuk veya ılık duş alabilecektim...” (ÇEVİKSOY, 2011a: 22).

Hikâyelerden ev sahiplerinin büyük çoğunluğunun ihtiyar dul Alman kadınlar olduğunu görüyoruz. Aileleri tarafından yeterince ilgi görmeyen bu kadınların kaptisleri ve titizlikleri, bazen uygun olmayan beklentileri de Türk göçmenler için önemli bir sorundur: “Komşu” (Duvarın Öte Yanı)

Almanya’da bol miktarda ihtiyar ev sahibesi kadın vardır. “Kocakarı” adlı hikâyede, evi kiralayan kahramanımıza sokak kapısından kiraladığı odaya kadar nasıl hareket edeceğine dair talimatlar veren ev sahibesi ihtiyar, kiracısının elektrikli tıraş makinesi olmadığını görünce “Türkiye’de elektrik yok mu?” diye soracaktır. Sorgu sualden ve talimatlardan bezen kahramanımız, içinde bulunduğu ruh hâlini “İçimde esir düşmüşüm gibi bir duygu.”(ÇEVİKSOY;2011b,27) diyerek anlatır.

Alman ev sahiplerinin Türklerin dikkatini çeken bir başka yanı da köpeklere olan düşkünlükleridir. Almanların köpeklerini adeta ailelerinin kan bağıyla bağlı bir ferdi gibi görmeleri hikâyelerde ince ince eleştirilen bir husustur. “Terbiyeli Köpek” adlı hikâyede kiracıya evin adeta çocuğu gibi takdim edilen Tobi, kahramanı şaşkına çevirir:

“Bir ara söz arasında “Tobi” adı geçti. “Tobi kim?” diye sordum. Sözü kocasından önce kadın aldı. “Tobi, evimizin neşesi, mutluluğu, köpeğimiz...” dedi. Yabancıdan pek hoşlanmazmış. Onun için yanımıza gelmiyor, yatak odasının kapısından bakıyormuş. Çok akıllı, çok terbiyeliymiş. “Köpeğin akıllısı, terbiyelisi nasıl olur acaba?” diye düşünerek arkama döndüm. Gerçekten de salona açılan bir kapıdan boz tüylü bir köpek bana bakıyordu. Alman aileler arasında köpeğin ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu bildiğimden ilgi gösterdim. Ailenin tek çocuğunu çağırıyormuşum gibi sesimin en tatlı tonuyla ve Almanca olarak. “Tobi! Gelsene Tobi... Bana hoş geldin demek yok mu?” dedim. Bay ve bayan Böringer öyle memnun oldular ki anlatamam. Hemen benden önceki kiracılarında köpek sevgisinin bulunmadığından söz açtılar” (ÇEVİKSOY, 2011a:24).

“Çiçekli Mezar” adlı hikâyede ise kahramanımız, başlangıçta fazla sevemediği ev sahiplerini zamanla tanımaya ve benimsemeye başlar. Bir kızları olduğunu bilir; ancak hiç görünmediğine, bahçedeki küçük süslü mezara ve ailenin yoğun kederine bakarak kızlarını kaybettiklerine hükmeder ve üzüldür. Neredeyse Bayan Stiegler’i çileli Anadolu analarına, Bay Stiegler’i ise kasaba amcalarına benzetecektir. Noel gecesi, ailenin kederinin sebebi ortaya çıkar. Yaşlı kadın, kiracısının odasına çam dalları, mum ve bir dilim pasta ile gelir. Kızından gelen kartı gösterir. Kahramanımız bahçedeki mezarı sorar. Mezar, köpeklerininidir. (Ağlamak Yasak)

İşçi Türklerin Almanya’da işverenleriyle yaşadıkları sıkıntılar da hikâyelerde yer alır. Kendini çalışma disipliniyle ve kaliteli mallarıyla dünyaya tanıtan Almanya, işçiye muhtaç olduğu dönemlerde davulla zurnayla karşıladığı Türklere ihtiyacı azaldığında aynı iyi muameleyi yapmayacaktır. İşten çıkarma için bahaneler üretilmeye başlanır. Senelerce aynı kurumda çalışan işçiler dahi bir kalemde harcanır:

“Dönüyoruz” adlı hikâyede on iki yıldır çalıştığı fabrikada en gözde elemanken bir sabah 20 dakikalık gecikmesi, patronunun işkencesine dönüşen bir Türk işçisi anlatılır. Ona yapmadığı birçok aşağılayıcı işi yaptıran patron, artık işçiye ihtiyacı olmadığından onu isyan ettirip atmak niyetindedir. Türk işçi uzun süre sabreder, sonra işverenin karşısına geçer, kova ve süpürgeyi ona uzatarak onun devam etmesini söyler, çünkü çıkışını alacaktır. İşveren ondan korkar. Aniden kesin dönüş kararı vermiştir, ailesi bu habere sevinir. “Dönüyoruz” (Duvarın Öte Yanı)

Türk işçiler hem çalıştırılmış hem de yeterince değer görmemiştir. Bunda genel olarak Almanların Türkler hakkındaki önyargıları da etkindir. Mercedes fabrikasında çalışan Nihat, çok fazla içki içmektedir. Ailesini Türkiye’de bırakmıştır ve içkiye bağımlılığı hasretle daha bir perçinlenmiştir. İçki ile ilişkisi işlerini aksatmasına sebep olmaz; ancak bu kötü alışkanlık ustabaşının onu sarhoşken duş kabinine büyük abdestini yapmakla suçlamasına yol açar. Bu utanç verici suçlama tüm Türk işçilere mal edilir ve hepsini mahcup eder. Türk işçiler, sarhoş halleri yüzünden “Nihat bunu yapmamıştır.” diyememişlerdir. Nihat, iyice içine kapanır, herkesle ilişkiyi keser ve bu lekeyi üzerinden silmeye odaklanır. Sonunda Nihat, uzun süren takip ardından alkolik bir Alman’ı suç üstünde yakalar ve herkese gösterir. Ertesi gün fabrikadan çıkışını alır ve kesin dönüş yapar. “Leke” (Duvarın Öte Yanı)

Görüldüğü gibi Almanlar, Türkleri işlerine yaradığı kadar benimsemişlerdir. Bir de Türkleri kendilerine ne kadar benzetebilirlerse o kadar benimseyeceklerdir.

Göçmenlere yol gösteren Alman kurumlarının Türklere tavsiyesi Almanlarla “Kontakt” kurlmalarıdır. Bu Türklerin, dil öğrenmelerini ve Almanya’ya adapte olmalarını kolaylaştıracaktır. Hikâyelerde “kontakt”tan kastın büyük ölçüde karşı cinsle arkadaş olma, şeklinde anlaşıldığını görürüz. Hikâyeler, bu tavsiyeye uyan Türklerin büyük bir kültür yozlaşması yaşadığını, Alman tarafın bu konuda kültürlerini benimsetme ve dinlerini yayma noktasında fazlasıyla şuurlu hareket ettiğini gösteriyor. Türkiye’den tarihini ve inançlarını doğru düzgün bilmeden gelen göçmen Türklerin süratle yeni arkadaşlarına uyum sağladığını, aslında Alman devletinin de biraz bunu istediğini anlıyoruz. Duvarın Öte Yanı’nda yer alan “Komşu”, “Elke” ve “Teklif” adlı seri hikâyeler, Almanya’ya Türk çocuklarına Türkçe ve Türk Kültürü öğretmek üzere gönderilmiş bir Türk öğretmenin kontakt kuruyorum derken koyu Katolik, şuurlu bir Alman milliyetçisi genç kız elinde kimlik bunalımı yaşamayı anlatılır. Öğretmen, ailesini Türkiye’de bırakmıştır, inançlarına ve milletin değerlerine yabancı biridir. Hikâyelerde kendi kabuğunu beğenmeyen ve dinine yabancı Türklerin, Almanya’da kaybolmaya aday olduklarını sezeriz. Yazar, Elke aracılığıyla Türk devletini de eleştirir. Bu özelliklerde bir öğretmenin Türk çocuklarına ne verebileceği ayrıca sorgulanır:

“Müslüman olduğun halde Müslümanlığı bilmiyor, gereklerini yerine getirmiyordun. Türk olduğun halde Türk tarihini bilmiyor, milletine yüksekte bakıyordun. Türk-İslâm kültürünü devamlı karalarken, Batı kültürüne karşı duyduğun hayranlığı belirtmekten de geri kalmıyordun. (...) Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin “Türkçe ve Türk Kültürü Dersleri” için ne diye seni gönderdiğine bir türlü akıl erdiremedi. Türk çocuklarına Türk kültürü adına verebileceğin pek bir şey yoktu ki” (ÇEVİKSOY, 2011a, 36-37).

Elke, Cemil’i evirip çevirir. Onu sosyalist fikirlerinden de arındırır, Cemil Türklük ve Müslümanlıktan çıkmalı çok olmuştur ve boşlukta sallanmaktadır. Elke, görevinin son senesinde Cemil’e ailesini terk etmesini, ona kilise aracılığıyla sağlam ve dolgun ücretli iş bulacağını söyler. Misyonerlere yabancılara yönelik çalışmalarında yardım edecektir. Alman vatandaşlığı ve Hıristiyanlığa geçişine zorlama olmayacaktır. Cemil, uzun süren ruh mücadelesi ardından Elke’yi terke ve Türkiye’ye ailesinin yanına dönmeye karar verir.

“Geriye Hüzün Kalır” (Geriye Hüzün Kalır) adlı hikâyede de dil öğrenme bahanesiyle Angelika ile başlayan kontakt, kahramanın ahlâki değerlerini muhafaza için verdiği mücadeleyi kazanmasıyla sona erecektir, herkes bu kadar güçlü değildir.

IV. ALMANYA NE VERDİ, NE ALDI?

Almanya'nın Türk misafirlerine kişi ayırt etmeksizin mutlaka verdiği şey, "hasret"tir: Türkiye'de bırakılan aileye yahut memlekete hasret. Hikâyelerde yalnızlık hissi ile birlikte işlenen hasret, sigara ve mektup'la özdeştir. Birinci ve ikinci kuşak Türkler için Türkiye ile irtibat, mektupla sağlanır. "Bir Çağ Masalı"nda (Duvarın Öte Yanı) kahraman, hasret yüzünden sigarayı bırakamamıştır. Eve gelir gelmez otomatik olarak bakılan ilk yer posta kutusudur: "Sarı Mantolu Kız" (Ağlamak Yasak). Sokak başından postacının gelişi gözlenir, sigara üstüne sigara içilir: "Sokakların Çağrısı" (Ağlamak Yasak). "Yalnızlık" adlı hikâyede ise Türkiye'ye eşe, evlatlara gönderilen mektubun satırları arasında Almanya rüyasının acı neticesi ve sorgulama tüm çıplaklığıyla ortaya koyulur:

"Yeter be.." yazdı hitabın altına. "Yedi ayda yedi yıllık ömrümüz gittiyse yeter. Yeryüzünde tek dikili ağacımız yokmuş, evimiz yokmuş, eşyamız yokmuş vesairemiz, vesairemiz yokmuş, olmayversin... Bir biz miyiz bu durumda olan?" (ÇEVİKSOY, 2011b:76).

Almanya, önce Türkiye'deki maddî güçlüklerin aşılması için bir araç olarak görülmüşse de maddî olarak kazanılanlar, kaybedilenlerin yanında çok mühim bir yekun tutmamıştır. Türkler, kültürlerini ve inançlarını terkten başka Türkiye'deki ailelerini de kaybetmekle yüz yüze kalmışlardır. Aileleriyle gelenler adeta çocuklarını Almanya'ya rehin bırakırlar. Kesin dönüş, cesaret istemektedir.

"Bu millet niye bu hale düştü? Yirmi yıl dayandık, yirmi yıl daha dayanabilecek miyiz? sözü sakız. Köleliği kurtuluş bildik, fakat analarımızın yüreği taş bağladı. Karılarımız dul, çocuklarımız yetim kaldı... Para verildi, parayla alınamayacak nemiz varsa alındı. Yozlaştık, posalaştık... Bunu bilmez mi beyler? Bilirse bu tren, bu kalabalık nedir? Ben niye buradayım... Niye boynu bükük çocuklarımın? Ah! Yağız aş, kuru ekmek yiyip ele minnet etmeyen anam, ah!" (ÇEVİKSOY, 2011b,12).

Hikâyelerde Almanya'ya gelişi ile ahlâkî değişen erkek yahut kadınlar sebebiyle ailesi dağılan birçok farklı hikâyeye işaret edilir. Aileye dayalı kayıplar, Almanya'nın en acı yüzüdür:

"Bekleyiş" (Ağlamak Yasak) adlı hikâyede değişen baba ve dağılan bir aile anlatılır. Baba, iki kızı ve bir oğlu oluncaya kadar Türkiye'deki eşini "sizi yanıma aldıracağım" diye oyalamıştır. Oğlu yedi yaşına girene kadar Almanya'da kurduğu yeni aileyi kimseye hissettirmez. Gizlice hazırlanan evraklarla erkek

çocuk anne ve kardeşlerden ayrılır, Almanya'ya kaçırılır. Alman kadının ve yeni kardeşlerin elinde oğul perişan edilecektir. Bir diğer hikâyede ise Almanya'ya işçi giden Türk, üç yıl sonra Türkiye'deki eşini boşar, Almanya'da evlenir. Kızını mahkeme kararı ile Almanya'ya getirtir. Kız, üvey anne ve kardeşler elinde hırpalanır, durumu öğretmenine anlatır. Sivil polisler gelip kızı alır ve yetiştirme yurduna verirler ve kızın ailesiyle görüşmesi yasaklanır. Yasemin, Almanya'daki kayıp çocuklarımızdan biri olacaktır. "Kayıp Kızlar" (Derdimi Gül Eyledim)

Almanya yokken her şey yolundadır oysa. Bir çocuk kahramanın dilinden: "Öğretmenim, babam Almanya'ya gelmeden önce namazını kılar, orucunu tutarmış. İyi adammış. Herkes severmiş. Almanya'ya gelince namazı, orucu bırakmış, azmış, kötü kadınlarla arkadaş olmuş" (ÇEVİKSOY, 2011b, 20).

Aslında dini ve milli değerleri terkle başlar sorun. Bunları önce kişinin ihmali ya da reddi, ardından çocuklarına aktarmayışı sorunları katlayarak büyütür. İlk kuşak Almanya'ya adapte olacağı derken açılmıştır gedik. Ve bilhassa çocuklar, kimliksizlikle karşı karşıya kalmışlardır:

Türkiye'de fakirlik yüzünden Almanya'ya giden baba, orada davulla zurnayla karşılaşır. Kısa zaman sonra karısı ve oğlunu da yanına aldırır. Çocuğunu Alman bakıcılara bırakıp karısını da çalıştıran adam, önce eşinin başını açtırır. İki eş para kazanmaya odaklanır. Aralarda büyüyen çocuk Türkçe konuşamaz, anlayamaz. Televizyona bağımlı hale gelir. Çocuk, Almanlar içinde Türk diye; Türkler içinde ise Türkçe bilmediği için yadırganır. Üstelik inancına dair de hiçbir bilgisi yoktur: "Türk'üm Doğruyum" (Ağlamak Yasak)

Almanya'da kaybedilen çocuklara bir başka örnek ise "Arayış" adlı hikâyede önümüze çıkar. Genç, annesine para vermesi için yalvarır. Parayı annesinden zorla alacak, haşhaş edininip bir köşede sızacaktır. Anne, gözyaşları içinde oğlunu yarım Almancası ile polise ihbar edecektir. Babanın kendi içinde hesaplaşması, Almanya rüyasının acı tarafını ortaya koyar:

"Aç değildik, açık değildik. Küçük dükkânımın kazancı padişahlar gibi yaşatmasa da bize yetiyordu. Almanya sevdasına tutulduğum gün mü hata yaptım? Memleketimde olsun, burada olsun hilesiz çalıştım. Helâl para kazandım. Helâl lokmayla besledim karımı, kızımı, oğlum... Kızım on sekizine girince bizleri habersizce terk etti, oğlum esrara alıştı. Birini polis arıyor, birini polise annesi teslim etti. Bilerek yapmadım, acaba bilmeden mi yaptım hatayı?" (ÇEVİKSOY, 2011b:120).

“Sorgulama”, (Ağlamak Yasak) nezarete gerçeğe uyanan bir Türk işçiyi hikâye eder. Sarhoş halde polisler tarafından tutuklanan kahraman, geceyi nezarete geçirir. Bir suçu olmadığından sabaha temize çıkacağından emindir. Almanya'ya gelişini ve burada kaybettiklerini düşünür. Çorumlu bir inşaat işçisi iken karısıyla Almanya'ya işçi yazılmıştır. Kadınlar önden gidip sonra kocalarını istetmektedirler. Böyle olur. Almanya'da içkiye, kumara ve her türlü kötü alışkanlıklara bulaşır. Karısı da pek iyi halde değildir, sürekli tartışırlar. Hep daha zengin yaşama arzusu ikisini de bitirmiştir. Nezarete ne ile suçlandığını öğrendiğinde hayatı biter: Karısı, onu kızına tecavüzle suçlamıştır.

Ailesi tarafından tüketilen diğer bir kahraman Haydar Emmidir. Hikâye Türkiye'de geçer. Alıncı Haydar Emmi, ailesi hakkında ayyuka çıkmış türlü dedikodular arasında kasabaya gelir; kimseyle konuşmaz, surat eder, kahveye, lokantaya girer; ancak kimseyle iletişim kurmaz. Bir gün kahveye girer, fötr şapkasını masaya koyar, neşe ile Hidayet'ten Kızılırmak'a balık tutmaya gitmek istediğini söyler. Haydar Emmi'yi konuşturup rahatlatmak isteyen gençler, hemen kabul ederler. Üç şişe Alman viskisi de yanlarına alınır ve balığa çıkılır. Haydar Emmi, çılgınca eğlenir, ailesi hakkında tek söz etmez. Karısı, kızı yoldan çıkmış, oğlu trafik kazasında ölmüş, kendisi ise işten atılıp sınır dışı edilmiştir. Tüm bu dedikoduların gerçekliği meçhuldür; ancak Haydar Emmi hava karardığında kaşla göz arasında kendisini ırmağa atıp intihar ettiğine göre bir kısmının dahi olsa doğruluk payı olduğuna hükmedilir. “Kızılırmak” (Ağlamak Yasak)

Haydar Emmi, ailesinin içinde bulunduğu durumu kendine yedirememiş bir babadır ve neticede kendisine zarar verir “Cahit Bey'in Kızları” adlı hikâyede Cahit Bey ailesi toplu halde Alman yaşamına ayak uydurmuş, dolayısıyla iç mücadeleden kurtulmuşlardır. Ailece içki içer, domuz eti yer, kızların erkek arkadaşlarıyla birlikte yaşamalarını, tatile çıkmalarını tabii algırlar. “Cahit Bey'in Kızları” (Derdimi Gül Eyledim)

Aileye dair bunca kayıp varken, Almanya ne kazandırmıştır? Osman Çeviksoy, bu soruyu çok sık sorar ve okuyucuyu düşünmeye sevk eder.

“Evlatlarını yurtlara, islahevlerine, hapishanelere ve daha bilmem nerelere kaptırmuş annelerin, babaların bile biriktirdikleri paralardan, yaptırdıkları binalardan dem vurarak kazançlarına dikkat çekmeleri, onu en çok düşündüren konu oldu. Böylesi anne babalar da rahat huzurlu görünüyordular. “İnkâr edemeyiz, kazandık.” diyorlardı. “Kazandık”...

Bir insan ne kadar az düşünürse düşünsün, ince hesaplardan ne kadar kaçarsa kaçsın evlatlarını kaybetmişse “Kazandım” diyebilir miydi? Fakat diyorlardı. Artistik bir dille şükretmeyi de ihmal etmiyorlardı. (...)

Geldik ama hesabımızı bildik. İstanbul’da dört katlı bir ev yaptırдық. Kartal’dan iki dükkân, Yalova’dan bir de yazlık daire aldık. Yetmiş bin mark kadar da birikmiş paramız var. Karı koca çalışmasaydık, hesabımızı bilmeseydik bu kadar yapabilir miydik? Tanrı’ya şükür...

Ya çocuklar...

Oma’lar, Tante’ler elinde büyüyen çocuklarınız nerede?

Çocuklar okullarını birincilikle bitirip meslek sahibi olmuşlar. Oğlan bir Alman’la, kız bir İtalyan’la yaşıyormuş. İleride evleneceklermiş. Mutlularmış. Değişen çağ, çağdaşlık vesaire...” (ÇEVİKSOY, 2011c:68-69).

Bir de Türkiye’den Almanya’ya ümit bağlamış genç kız ve kadınlar vardır. Onlar da Almanya’nın diğer bir yüzüdür. Bir Almancı ile apar topar yapılan evlilik, ümitler ve sukutu hayâl... “Evime Dönüyorum” adlı hikâye yıkılan hayallerden sadece biridir. Hikâyede Almanya’ya gelin edilip yollanmış genç bir kızın dramı anlatılır. Almancı eş, iyi tanınmasa da kızları rahat edecek, eli sıcak sudan soğuk suya girmeyecek diye tercih edilir. Yıllık izne geldiği vakit bir çırpıda ikna edilen kız, Almancı eş adayına verilir, düğün yapılır; oysa damat, görünenden çok başka biridir. Adam, bekâr vakitlerinin alışkanlıklarını bırakamaz: İçki, kumar, eski kadın dostlar... Kız, ailesine hasta annesine hiçbir şey anlatamaz. Kendini öldürmek ister, öldüremez. Her yıl mutluluk oyunuyla izne gelir, gider.

“Adam Almancıydı. Evi, arabası, parası vardı. Rahat edecektim. Elimi sıcak sudan soğuk suya sokmayacaktım. Üstelik kaynanam, kayınpederim, elim, görüncem hiçbir kanşanım olmayacaktı. Erkek için on yaşın ne önemi vardı ki... Benim yaşımda hangi kızı istese alabilirdi. Kimseyi değil beni istemişti. Almancıydı. Böyle fırsat kaçırılır mıydı? Hem Avrupalar görecektim, kötü mü?” (ÇEVİKSOY, 2011a:46).

Türkiye’de eşinden ayrılıp kızını alarak yeni bir hayat kurmak için Almanya’ya gelen bir başka genç kadın da “Kaderi Zorlamak” adlı hikâyede anlatılır. Almanya’da yeni bir evlilik yapmak için birçok Almanla ilişki kuran genç kadın, Peter’le yaşamaya başlar. Onunla evleneceğine emindir. Tüm Türkler ondan uzaklaşır. Peter, kadının kızını istemez. Kadın, canının parçası kızını Türkiye’ye yollar, hasretiyle perişandır. Peter, evlilik için bir yıl birlikte yaşamayı şart koşar. Kadının kızına olan hasretini bahane edip bir müddet

sonra ondan ayrılır. Kadın yeni bir çöküntü ile ortada kalır. Şimdi kızını getirmek derdine düşer ve sadece onun için yaşamaya karar verir. “Kaderi Zorlamak” (Duvarın Öte Yanı)

Türkiye’den Almanya’ya bir şekilde para kazanmaya gelip Almanya’da ahlâken düşük işlere bulaşan kadınlar da vardır: “*O kadını film çalışmaları sırasında tanıdım. Sokağa düşmüş, genç ve güzel bir kadındı. Almanya’da böyleleri çok var. Bu işi niçin yaptığını sordum da bana ne dedi biliyor musun? Türkiye’ye dönüp namusumla yaşayabilmek için, dedi. Bu söz o günden beri hep düşündürdü beni. Kadın yeterli parayı biriktirdikten sonra Bursa’dan bir daire alıp oraya yerleşecekti. Bir de küçük işyeri açacaktı kendisine. Tuhafiye yahut kırtasiye dükkânı gibi. Münasip birisiyle evlenecek ve namuslu, huzurlu yaşayacaktı*”(ÇEVİKSOY, 2011c:85) Bu da bir başka kadın dramıdır.

Osman Çeviksoy’un Almanya’dan ve Almanya’ya giden Türk işçilerinden fotoğrafladığı küçük hayat sayfaları yukarıda sunulandan başka birçok küçük ayrıntıyı daha içerisinde barındırır. Türklerin bir araya gelip vakit öldürdükleri dernek lokallerini, Türkler içerisinde farklı cemaatlerin farklı camilere devam ettiklerini, Diyanet’in de ayrıca bir camii ve din görevlisi olduğunu hikâyelerin arasında şöyle bir okuruz: “Geriyeye Hüzün Kalır” (Geriyeye Hüzün Kalır) Almanlar arasında dünyanın tüm zevklerini çok gençken tüketip bunalımlar yaşayan, intihar eden gençler olduğunu, bunların bir kısmının İslâmiyet’i Türk bir eşle tanımak isteyip hayal kırıklığına uğrayanlar olduğunu yine bu hikâyelerde görürüz. “Derdimi Gül Eyledim” (Derdimi Gül Eyledim) Alman gençlerin on sekiz yaşına geldiğinde bağımsızlıklarını kazandıklarını ve ailelerine danışmaksızın her istediklerini yapabildiklerini; kadınların hızlı geçen ilk gençlikleri ardından süratle yalnızlaştıklarını, bir aile sıcaklığına muhtaç kaldıklarını yine bu hikâyelerden öğreniriz: “Derdimi Gül Eyledim” (Derdimi Gül Eyledim)

V.SONUÇ YERİNE

Almanya’nın ilk kuşak Türk misafirleri birçok güçlüğü, orada doğru oryantasyonla karşılaşamadıkları için yaşamışlardır. Hem Almanların hem de Türk yetkililerin giden bu ilk kuşak için yol göstermelerinde büyük eksiklikler olduğu anlaşılmaktadır. Türkler, yeni kültürle karşılaştıklarında ya içlerine kapanıp bütünüyle kendilerini muhafazaya yönelmiş; yahut tamamen Almanlar gibi yaşamaya başlayarak kimlik bunalımı yaşamışlardır. Türkiye’de bıraktıkları aileleriyle yaşadıkları sorunlar bu hikâyelerde de yer aldığı şekilde filmlere konu olmuş; çocuklar, bölünen aileler elinde kaybedilmiştir. Birinci ve ikinci kuşak Türklerin Türkiye ile irtibatlarının ulaşım ve medya boyutuyla

bugünle kıyaslanamayacak kadar az oluşu onları Türkiye'deki gelişmelerden de koparmıştır. Türkiye'deki teknolojik değişim, eğitimdeki gelişmeler, zihniyet değişiklikleri Almanya'daki Türk işçilerden uzak gerçekleştiği için bir süre sonra ilk gidenler entelektüel olarak Türkiye'deki Türklerden de geride kalmışlardır. Bugün bilhassa medyanın, telefonun ve internetin dünyayı küçük bir köye dönüştürmesi Almanya'daki yeni neslin Türkiye ile ortaklıklarını artırmaktadır. İşçi ailelerin bir kısmının işveren haline dönüşmesi, zenginleşmesi, Türklerin Almanya'da mülk edinmesi, çocuklarının siyasette söz sahibi olması yeni kuşakların birinci ve ikinci kuşağa kıyasla daha özgüven sahibi olmasına ve kendisini daha rahat ifade etmesine imkân sağlamıştır.

Osman Çeviksoy'un yaşanmış hadiselerden hareketle kurguladığını düşündüğümüz bu hikâyeleri, bilhassa Almanya'daki Türk ailelerin dramlarını ortaya koyması bakımından önem arz eder. Çeviksoy; geleneklerinden, inançlarından, değerlerinden habersiz yahut bunlara karşı ilgisiz fertlerin, ailelerin Almanya'da kazanmaktan ziyade kaybettiklerine vurgu yapmıştır. Kendi yaşam hikâyeleri diyebileceğimiz Türk öğretmen kahramanın gözlemlerine dayalı hikâyelerinde ise daha çok Almanlar ve yaşamları izlenmiştir. Bu hikâyelerde hasret ve özlem de büyük yer tutar. Hikâye türünün bir özelliği olarak küçük hayat parçalarına dokunabildiğimiz Almanya'daki birinci ve ikinci kuşak Türkler, bu hikâyelerle adeta kameraların gerçekleştiremediği kayıtlara hikâye ile girmiştir diyebiliriz.

KAYNAKÇA

- ÇEVİKSOY, Osman (2011a), *Duvarın Öte Yanı*, (1.b.1985), Akçağ Yay., Ank.
- ÇEVİKSOY, Osman (2011b), *Ağlamak Yasak*, (1.b.1984), Akçağ Yay., Ank.
- ÇEVİKSOY, Osman (2011c), *Geriye Hüzün Kalır*,(1.b.1990), Akçağ Yay., Ank.
- ÇEVİKSOY, Osman(2011d), *Derdimi Gül Eyledim*,(1.b.1989), Akçağ Yay., Ank.
- ÇEVİKSOY, Osman (2011e), *Beyaz Yürüyüş*,(1.b.1982), Akçağ Yay., Ank.
- ÇEVİKSOY, Osman (2011f), *Tutuklu Yürek*,(1.b.1982), Akçağ Yay., Ank.
- ÇEVİKSOY, Osman (2011g), *Kar Yağar Gül Üstüne*,(1.b.1986), Akçağ Yay., Ank.
- ÇEVİKSOY, Osman (2011h), *Sana Seni Anlatmak*,(1.b.1994), Akçağ Yay., Ank.
- ÇEVİKSOY, Osman (2011ı), *Aklıma Yıldız Düştü*, Akçağ Yay., Ank.
- ÇEVİKSOY, Osman (2011i), *Karanlıkta Ses Gibi*, Akçağ Yay., Ank.
- ÇEVİKSOY, Osman (2011j), *Ömrümüz Gurbet*,(1.b.2008), Akçağ Yay., Ank.
- ÇEVİKSOY, Osman (2011k), *Başıma Dağlar Düştü*, (1.b.1994), Akçağ Yay., Ank.